

Kitap Tahlili

Fahri Türk, Türk Kültür Dış Politikası, Paradigma Akademi, Edirne, 2014, ISBN 978-605-5230-67-8

N. Aslı ŐİRİN ÖNER*

Bir devletin ulusal çıkarlarını korumak ve diğer ülkelerle ilişkiler kurmak suretiyle amaçlarını elde etmek için seçtiği kendi çıkarlarına yönelik stratejiler bütünü anlamına gelen dış politika, geçmişte sadece askeri güç vb. ulusal çıkarla ilintili konulara odaklandığı halde günümüzde epey karmaşıklaşarak; ticaret, finans, insan hakları, çevre konuları ve kültürel konularla da ilgilenir olmuştur. Dolayısıyla, kültürel alan dış politika açısından giderek önem kazanmıştır. Bu durum, Türk dış politikası için de söz konusudur. Diğer bir deyişle, kültürel alan, Türk dış politikasının yer vermesi gereken alanlardan biri konumundadır. Bu alanda bazı çalışmalar olmakla beraber, Türkiye'nin kültür dış politikası üzerine yapılmış akademik çalışmalar yeterli seviyede değildir. Bu bağlamda, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapan Fahri Türk'ün kaleme aldığı "*Türk Kültür Dış Politikası*" başlıklı eser, söz konusu boşluğu doldurmaya yönelik önemli bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin kültür dış politikasının şekillenmesinde dil ve kültürün önemli role sahip olduğunun vurgulandığı eser, altı bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, yumuşak güç kavramı ve onu meydana getiren öğelerden biri niteliğindeki kültür; çalışmanın amacı; temel hipotezin yer aldığı analitik yapı (s. 4); Türk dış politikası ile kültür arasındaki ilişkinin ele alındığı bölümün yanı sıra Almanya'nın kültür dış politikasını konu alan çalışmalar; bu çalışmada izlenen yöntemle dair bilgi (s. 12-13) ve çalışmada önemli rol oynayan kavramlara yer verilmektedir. Yazarın çalışmada izlediği yöntem açısından, niteliksel içerik çözümlemesi ve derinlemesine görüşme tekniği önem arz etmektedir. Çözümlemede kullanılan veriler, yazarın Türkiye'nin kültür dış politikasının taşıyıcı öğeleri olarak değerlendirdiği Yunus Emre Enstitüleri, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), sivil toplum kuruluğu olan Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı ve Başbakanlık'a bağlı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı başta olmak üzere pek çok resmi kurumun web sitelerinden elde edilmiştir. Ayrıca yazar tarafından Strateji Geliştirme Başkanlığı'ndan da istatistiki veriler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Derinlemesine görüşmeleri ise, 2004-2012 yılları arasında Trakya Üniversitesi'nin rektörlüğünü yapmış Prof. Dr. Enver Duran ve üniversitenin hali hazırda rektörü olan Prof. Dr. Yener Yörük ile gerçekleştirmiştir (s.200-208).

Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan Kuramsal Çerçeve başlığı altında dış politika ile kültür arasında var olan ilişkinin çerçevesini çizen kuramlar olarak yeni gerçeçkilik (neo-realism), inşacılık (constructivism) ve liberalizme (özellikle faydacı liberalizm) yer verilmektedir. Bu bağlamda, söz konusu kuramlara ilişkin genel bilgi verilmesinin ardından bu kuramlarla kültür dış politikası arasındaki ilişki ele alınmıştır (s. 24-52). Çalışmanın kuramsal çerçevesini ise, bir devletin dış politikasının belirlenmesinde iç yapının önemli bir rol oynadığı varsayımına dayanan, önceliği toplumsal grup ve yapılardan çok, belirli konulara ilgi duyan aktörler ve onlar arasında oluşturulan ađ ya da ilişkilere veren toplumsal aktör tasarımı uyarınca, belirlediği amaca ulaşmak için akılcı

---

* Yrd. Doçent Dr., Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, E-mektup: asli.sirin@marmara.edu.tr

(rasyonel) davranan ve kendi faydasını en üst düzeye çıkarmaya çalışan bireylerin meydana getirdiği faydacı liberalizm oluşturmaktadır (s. 46). “Kuramlar ve Türk Kültür Dış Politikası” başlıklı üçüncü bölümde ise, yeni gerçekçilik, inşacılık ve faydacı liberalizminin, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye’nin kültür dış politikasına nasıl uygulanabileceği gösterilmektedir (s. 53-56).

“Kültür Dış Politikasının Taşıyıcı Unsurları” başlığını taşıyan dördüncü bölüm çalışmanın en kapsamlı bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikle, bir ülkenin kültür dış politikasının taşıyıcı öğelerine yer verilmektedir. Söz konusu öğeler, kültür ve dil enstitüleri, öğrenci ve akademisyen değişim programları, çeşitli vakıfların dış temsilcilikleri gibi ülkenin yurtdışındaki kuruluşları, insani ilişkiler, ülkenin doğrudan ya da dolaylı şekilde tanıtılması ve ülkenin anadilinin öğretilmesi amacıyla açılan dil kursları, okullar ve gönderilen öğretmenler şeklinde ortaya konulmaktadır (s. 57-58). Bu eserde yazar, Türk dilinin yurtdışında yaygınlaşmasında rol oynayan kurum ve kuruluşları ele almaktadır. Bu bağlamda, ilk olarak, 2007 yılında Yunus Emre Vakfı’na bağlı olarak kanunla kurulan Yunus Emre Enstitüleri’ne yer vermektedir (s. 58-67). Yunus Emre Enstitüleri, sayıları giderek artan Türk Kültür Merkezleri ile Türk dili, kültürü, sanatı ve tarihini tanıtmak amacıyla çeşitli etkinliklerde bulunan bir Enstitü’dür. Türk Kültür Merkezleri’nde düzenlenen dil kursları aracılığıyla, Balkanlar, Avrupa, Asya, Ortadoğu ve Afrika’nın çeşitli ülkelerinde Türkçe öğretilmektedir. Bu Kültür Merkezleri’nden ilki 2009 yılında Bosna-Hersek’in başkenti Saraybosna’da faaliyete geçmiştir. Daha sonraki birkaç yıl içinde Kültür Merkezleri’nin sayısı hızla artmıştır. Yunus Emre Enstitüleri’nin uyguladığı diğer projeler arasında, 2000-2011 yılları arasında TİKA tarafından uygulanan ve 2011 yılında Yunus Emre Enstitüsü’ne devredilen Türkoloji Projesi ile 2003 yılından itibaren uygulanan Türkoloji Yaz Stajı Projesi yer almaktadır (s. 62-63).

İkinci sırada, 1992 yılında Türk Dünyası ve Akraba Topluluklar ile Türkiye arasında iktisadi ve kültürel işbirliğini arttırma ve bu ülke ve toplulukların iktisadi alanda gelişmelerini destekleme amacıyla kurulan TİKA ele alınmaktadır. TİKA’nın faaliyet alanları epey geniştir. Ancak Türk, çalışmasında eğitim alanındaki faaliyetlere yer vermektedir. TİKA’nın söz konusu alandaki başlıca etkinlikleri Türkoloji Projesi, Türk Kültür Merkezleri, Türkçe kursları düzenlemektir. Ayrıca TİKA faaliyetlerde bulunduğu ülkelere okul binası yapımı/onarımı ve malzeme desteği de sağlamaktadır. Ayrıca gerek Türkiye gerek yurtdışında eğitim programları da düzenlemektedir. TİKA, başta Balkanlar olmak üzere faaliyet gösterdiği ülkelerde, Türkçenin yayılmasını sağlamak maksadıyla Türkoloji Bölümleri kurmakta (s. 73-76), Türkoloji Projesi kapsamında Türkçe kursları açmakta (s. 76-78), Türkçe’nin öğretildiği Türk Kültür Merkezleri kurmakta ve yine Türkçe eğitimini teşvik etmek maksadıyla Makedonya gibi bazı ülkelerde sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak burslar vermektedir (s. 78-79).

Üçüncü olarak, Türkiye’nin yurtdışındaki öğretim kurumları irdelenmektedir. Bu kapsamda yazarın çalışmasında yer verdiği okullar, ilk ve orta dereceli okullarla Türkiye Türkçesi Eğitim Merkezleri ve Kazakistan ve Kırgızistan gibi devletlerle ortaklaşa kurulan üniversiteler gibi devlet tarafından kurulan okullar (s. 79-84) ile Türk sivil toplum kuruluşlarının açtığı okullardır. Türk sivil toplum kuruluşları tarafından açılan okullar arasında Gülen Hareketi üyesi işadamlarının kurduğu “Türk Okulları” diye anılan okullar, Türk Dünyası Araştırma Vakfı’na (TDAV) bağlı eğitim kurumları ve Türkiye Diyanet Vakfı’nın kurmuş olduğu okullar yer almaktadır. Yazar, söz konusu okullarla ilgili ayrıntılı bilgi vermektedir (s. 89-120). Bu bağlamda, TDAV’yi diğer sivil toplum kuruluşlarından ayıran hususlara dikkat çeken yazar, bu hususları aşağıdaki şekilde sıralamaktadır: 1. TDAV, Türk dünyasında yer alan ülkelerin eğitim kurumlarıyla işbirliğine gitmek suretiyle

fakülte veya bölümler kurmaktadır. 2. TDAV, sahip olduğu kurumlarda Türkiye Türkçesinde öğretim vermekte ve bu eğitim kurumları Türkiye Türkçesini öğretme amacıyla kurslar açmaktadırlar. 3. Yoksul ve başarılı öğrencilere bursuz öğretim olanakları sağlanmaktadır. 4. TDAV tüm Türk dünyasından öğrenci kabul etmektedir. 5. TDAV eğitim kurumları, faaliyet gösterdikleri ülkelerin sorunlarla başa çıkmaları için onları Türkiye'nin deneyimlerinden yararlandırmaya çalışmaktadır. 6. TDAV öğretim kurumları “dilde, fikirde, işte birlik” ilkesiyle hareket etmektedir (s. 116).

Dördüncü sırada, en önemli göstergesinin öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliğine olanak tanıyan burs programlarının olduğu, Türkiye’de yükseköğretimin uluslararasılaşması ele alınmaktadır. Bu bağlamda yazar, 1992’de “Büyük Öğrenci Projesi” adıyla uygulamaya konulan ve daha sonra “Türkiye Bursları” olarak ismi değiştirilen burslar ile Mevlana Değişim Programı’na önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca YÖK ve üniversitelerin yabancı öğrenci politikaları ile yazarın görev yaptığı Trakya Üniversitesi’nin yabancı öğrenci politikasına yer vermektedir. Mevlana Değişim Programı, 2011 yılından itibaren Türk üniversiteleriyle yurtdışındaki üniversiteler arasında coğrafi sınırlama olmaksızın öğrenci ve öğretim üyesi değişimini öngören bir programdır (s. 132). “Büyük Öğrenci Projesi” ise, Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akra Topluluklarının, “yetiştirilmiş insan gücü ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak, Türkiye dostu bir nesil yetiştirmek, Türk dünyası ile kalıcı bir kardeşlik ve dostluk köprüsü kurmak, Türkçeyi öğretmek, Türk kültürünü tanıtmak ve Türk dünyasında yer alan ülkelerin kendi aralarındaki ilişkileri geliştirerek ortak bir çatı oluşturmak” (s.137) amacını taşıyan bir projedir. Bu proje, 2012 yılında “Türkiye Bursları” adı altında birleştirilmiş ve yönetimi Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akra Topluluklar Başkanlığı’na devredilmiştir. “Türkiye Bursları”nın yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı da burs vermektedir. MEB bursları 2012 ‘de Türkiye Bursları ile birleştirilmiştir. Yazar, Türkçe’nin yaygınlaşmasına hizmet eden, Türkiye ile Türk dünyası arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek amacıyla 1992’de kurulan TRT-INT Avrasya Televizyonu (yerine 2009’da TRT-Türk kurulmuştur) gibi televizyon kanalları ve TİKA’nın özellikle Balkanlar ve Orta Asya’da Türkçe yayın yapan yerel TV kanallarına destek vermesi hususuna da dikkat çekmektedir.

Çalışmanın beşinci bölümü “Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’nin Kültür Dış Politikaları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, önce Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerin asırlar önce sistematik biçimde yurtdışındaki bilimsel, kültürel ve pedagojik kurumlarını teşvik ettiklerinin altını çizmekte, ardından Soğuk Savaş ertesinde Türkiye’nin kültür dış politikasına önem verdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’nin kültürel alanda yürüttüğü dış politika üç sacayağı üzerinde durmaktadır. Bunlar, Türkiye Türkçesi Öğretim Merkezleri ve Yunus Emre Kültür Merkezleri gibi kuruluşlar sayesinde Türk dilinin yaygınlaştırılması, Türkiye ve Türk sivil toplum kuruluşları tarafından yurtdışında açılan okullar ve Türk üniversitelerinde öğretim görmek amacıyla burslu öğrenci getirme projesidir (s. 169).

Çalışmanın “Sonuç ve Öneriler” başlığı altındaki son bölümünde yazar, Türkiye’nin yurtdışında Türk dili alanındaki etkinliklerini eşgüdüm içerisinde yürütmesi ve kültürel alanda etkili bir dış politika sürdürebilmesi için sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere hükümet harici kuruluşların desteklemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye’nin yurtdışından burslu olarak kabul ettiği öğrencilerin öğretimlerine önem vermesi, aynı zamanda daha fazla bursuz öğrenciyi çekebilmek için üniversitelerini yeniden yapılandırması gerekliliğinin de altını çizmektedir. Önemli bir öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği programı niteliğindeki Mevlana Değişim

Programı'nın finansman sorununun çözüme kavuşturulması yazarın dikkat çektiği diğer bir husustur. Yazar, sonuç olarak, Türkiye'nin etkili ve kalıcı bir kültür dış politikası izleyebilmesini çalışmasında ele aldığı araçların iyi ve doğru bir şekilde kullanılmasına bağlı olduğunu belirtmektedir.